

MISKOLCI PORTRÉK 1750–1950 MISKOLC RÉGI KÉPESLAPOKON

SZABÓ JÚLIA

Amikor a Miskolci Galéria igazgatójától, Dobrik István úrtól azt a megtisztelő kérést kaptam, hogy ezt a portrékiállítást megnyissam, még nem tudtam, hogy e kiállítás képei – melynek készülő katalógusát Gyulai Éva és Dobrik István, a kiállítás rendezői juttatták el hozzám – egy távoli híres város, európai kultúrközpont, Firenze képtárában és városi múzeumában jutnak majd eszembe.* Firenze urai a 16. században antik szoborgyűjteményük galériájában egy sorozat portrét helyeztek el híres emberekről és asszonyokról, mindazokról az elődökről és kortársakról, akiket fontosnak tartottak.¹ A portrék különböző kvalitásúak, nem a festő, hanem az ábrázolt személye volt a fontos, s az, hogy a képsorozat kitekintést adjon az egész akkori világra. Ebben a firenzei sorozatban jelen van Matthias Corvinus és II. Lajos magyar király, II. Lajos felesége, Mária királyné és Báthori István lengyel király. A Medicek részlemezre metszett térképgalériájában pedig egy térkép szélén, mely után csak a fehér folt, a Nyx következik, kibetűzhettem Kassa és Szepsi, Patak és Lelesz, Debrecen és Várad, Kolozsvár és Gyulafehérvár, valamint Diósgyőr, Szikszó és Miskolc nevét.² Miskolc tehát már akkor és ott is jelentett valamit, az európai kultúra egyik helyszíne volt.

Miskolc a reneszánsz korában valószínűleg nem készítettett festmény arcképeket előljáróiról és híres embereiről, de a város környékén már igényes síremlékeken örököstettek meg azok tetteit, akiknek ideálképét Szikszai Fabricius Balázs 1568-ban Perényi Gábor sírfeliratán megírta: „*Pannon főnemesek közt annyira messze kiváló, ... dísz az egyháznak, haza atyja, ... menedéke veszélyben a népnek / Békét kedvelő, de nagy ellene a belviharoknak ... / Földművelők biztos nyugodalma s a múzsa fiaknak támasza!*”

A latin nyelvű feliratot Szinnyei József fordította magyarra, a sírkő a sárospataki középkori templomban töredékekben található. Hasonló sírkövek Miskolcon is voltak és vannak is.³

Miskolc újkori felvirágzása a 18. században kezdődött. Mária Terézia kora, az újabb történeti kutatások – elsősorban Kosáry Domokos tanulmányai alapján – már a gazdasági és kulturális stabilizáció és virágzás kora, melyet egyházi és világi építkezések és intézményalapítások kísérnek.⁴

II. József toleranciája és reformtörvényei pedig lehetővé tették a magyar városokban különböző vallások, népek kultúrájának gazdagodását. Ennek a gazdagodásnak további emlékei keletkeztek a 19. században. Miskolc építészetében az avasi templom

---

* Megnyitó beszéd a Herman Ottó múzeum és a Miskolci Galéria közös kiállításán – 2000. augusztus 19.

¹ *Marosi Ernő*: (válogatta, fordította, és az előszót írta) Emlék márványból vagy homokkőből. Öt évszázad írásai a művészet történetéből. Bp. 1976. 31–32.

² Firenze, Palazzo Vecchio. Térképterem. „Germánia” térképén láthatók az említett helységek.

³ *Gervers Molnár Vera*: Sárospataki sírkövek. Művészettörténeti Füzetek. 14. Budapest Akadémiai Kiadó 1983. 87–88.

⁴ *Kosáry Domokos*: Újjáépítés és polgárosodás 1711–1867. Budapest, 1991. Magyarok Európában. III. szerk. *Glatz Ferenc*.

rendbehozatala, a Kossuth utcai református templom építése, a görögkeleti templom és a mindszei római katolikus plébániatemplom impozáns épülete, és a 19. században Kovács Mihály által festett oltárképe, a minorita templom 1819-ben Balkay Pál által festett oltárképe, majd több évtizeddel később az evangélikus templom Székely Bertalan által alkotott oltárképe, a zsinagóga jelentős épülete és berendezése jelzi a fellendülés, gazdagodás évtizedeinek kisebb központjait és különböző állomásait.⁵ Kazinczy Ferenc *Pályám emlékezete* című írásában így ír a 18–19. század fordulójának nemes miskolci polgáraitól, tisztségviselőiről, a Vaykról, Szathmári Király Józseftről, a tudós minorita atyákról: „Világot teremtének Miskolczon, mely az egész tájra, mely az egész honra kilövellé sugárit.”⁶

„El sem képzelheted, milyen nehezen jöttem ki Miskolcra! – írja Kazinczy Magyarországi utak című prózai művében 1789-ben – de az nem is lehetne másképpen, minekutána benne öt napot a legérdemesebb emberek társaságában töltöttem el.”⁷ Ezek az érdemes emberek szellemükkel vonzották az író, aki 1790-ben Aranka Györgynek kijelentette: „Én a miskolci virtuozus kozmopoliták tagja vagyok”.⁸

E kiállítás képei több évtizedből válogatva mutatják be ezeket az érdemes férfiakat és asszonyokat, akik tetteikkel bizonyították, a kutatás és a katalógus tanúsága szerint, hogy városlakó lehet akárki, de a város polgára csak az, aki tehetségét, szellemi és anyagi javainak egy részét önként a város felvirágoztatásának szenteli.

Amikor ez megtörtént, épült a város, iskolái kiművelt főket képeztek, Miskolc első lett a színházépítésben Magyarországon, testedző klub létrehozásában, könyvtárak gyarapításában, városi parkok, kertek építésében. Az arcképkiallítás mellett most megnyíló levelezőlap-kiállítás⁹ képei csak jelzést adnak arról, milyen volt Miskolc és környéke nagyanyaink, dédanyaink korában, amikor még árnyas fák növekedtek a Fő utcán és padok voltak a minoriták temploma és a posta előtt és vincellérházak, pincék voltak a Avason. Gazdag adományok gyarapították az iskolákat, növesztették a fákat és a középületeket.

Ismeretlen művész:
Kelemen Didák arcképe

A kiállítás válogatása – hasonlóan a firenzei és későbbi híres ember portrésorozatokhoz – elsősorban az ábrázoltak jelentősége szerint történt, de találunk anyagában néhány művészettörténeti szempontból kimagasló műalkotást. A legkorábbi ezek közül az 1750 körül keletkezett Kelemen Didák portré, a barokk devóciós kép nagy érzékenységgel festett példája,¹⁰ egészen finom páros portré az egri Wittmann Antal Fazola Henriket és feleségét

⁵ Genthon István: Magyarország művészeti emlékei 2. Duna–Tisza köze – Tiszántúl – Felsővidék. Budapest, 1961. Miskolc címszó 188–189.

⁶ Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete. Második könyv I. In: Versek, műfordítások, széppróza tanulmányok. Budapest, 1979. 265.

⁷ Kazinczy Ferenc: Magyarországi utak. Miskolcra Kassára. 1789. jún. 19. 6. jegyzetben i. m. 543–544.

⁸ Kazinczy Ferenc Aranka Györgynek. Kassa, 1790. jan. 25. In: Levelek. Budapest, 1979. 22–23.

⁹ A címben jelzett kiállításon látható műveket válogatta, a katalógusbevezetőt írta Gyulai Éva. A kiállítást rendezte és a katalógust szerkesztette Dobrik István és Gyulai Éva.

¹⁰ 9. jegyzetben i. m. 1. sz. Kelemen Didák (1750 körül) o. v. 120x92 cm Minorik Konventuális Ferencs Rend Miskolc tulajdona.

Ismeretlen művész (Barabás Miklós?): Vay Miklós egyenruhás arcképe

Ismeretlen művész (Barabás Miklós?): Vay Lajos portréja egyenruhában

*Ismeretlen művész
A Vay család házitanítója
(Váradi Szabó János?)*

ábrázoló, rézlemezre festett alkotása.¹¹ Barabás Miklós monográfiája bizonyára beveheti a művész korai művei sorába Vay Miklós, későbbi zempléni, majd borsodi alispán és koronaőr arcképét és testvérének, Vay Lajosnak, az 1848-ban borsodi főispánná választott nemesnek azonos időben, 1825–28 körül készült portréját.¹²

Egészen különös kvalitásokat mutat egy, a kiállításon ismeretlennek nevezett művész portréja, amely talán Váradi Szabó Jánost, a Vay család házitanítóját ábrázolja. A szekszárdi múzeum új állandó kiállításának néhány képe és katalógusa alapján¹³ feltételezhető, hogy a festmény Egger Vilmos (1792–1830), svájci származású, Magyarországon letelepedett festő műve, akinek tudós portréja is ismeretes.¹⁴

Telep Károly neves festőnk, az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat elnöke édesapjának portréját láthattuk a kiállításon.¹⁵ Telep György élete és munkássága a miskolci színházzal fonódik össze, színházi festő, és mint a kép mutatja, megbecsült polgár volt.

A 19. század második feléből jelentősek Latkóczy Lajos férfi és női portréi, öntudatos Önarcképe,¹⁶ de nem kevésbé figyelemre méltó a Lévy Józsefet 1912-ben megidéző

*Vesztróczy Manó:
Balogh Bertalan*

¹¹ 9. jegyzetben i. m. 3–4. sz. *Wittmann Antal*: Fazola Henrik, 1770 k. 12,5x17 cm, és Liczin Anna Mária, Fazola Henrik felesége (1770 körül) o. rézlemez 12,5x17 cm.

¹² 9. jegyzetben i. m. 11. 12. sz. *Barabás Miklós*: Vay Miklós arcképe 1825 körül o. v. 58x72 cm. Szalay Attila tulajdona, Barabás Miklós: Vay Lajos portréja, 1825 k. o. v. 58x72 cm. Szalay Attila tulajdona.

¹³ 9. jegyzetben i. m. 13. sz. helyesen 1813-as évszámmal, véleményünk szerint Egger Vilmos műve. Vö. Történeti kiállítás a szekszárdi vármegyeházán. Szekszárd, 2000. Woschinszky Mór Múzeum.

¹⁴ A Magyar Tudományos Akadémia és a művészetek a XIX. században. Magyar Nemzeti Galéria. Bp. 1992. Szerk. *Szabó Júlia és Majoros Valéria*. Kat 17, 44. *Egger Vilmos*: Bene Ferenc, 1825. O. v. 74x59,5 cm MNM TKCS ltsz. 128. ltt esik arról szó, hogy Egger Vilmos Váradi Szabó János közvetítésével jutott el Magyarországra és Felsőzsolcán a Vay gyermekek nevelője lett. (Rózsa György)

¹⁵ 9. jegyzetben i. m. 41. sz. Telep Károly Telep György arcképe, o. v. 49x53,5 cm. Országos Színháztörténeti Múzeum, Bp. tulajdona.

¹⁶ 9. jegyzetben i. m. 45. 46. 47. sz. Latkóczy Lajos: Önarckép. O. v. 42x53 cm. Magántulajdon, – Kandó

Halász Hradil Rezső portré,¹⁷ Karlovszky Bertalan egész alakos portrévázlata Szemere Attiláról,¹⁸ aki a 19. század fordulóján Miskolc város országgyűlési képviselője volt. A modern irányzatok keletkezésével egy időben készült Vesztróczy Manó Balogh Bertalan-portréja 1912-ben.¹⁹ A Borsod Miskolci Múzeum Egyesület titkára választott aktivitásának megfelelően egy modern kép előtt jelenik meg a vásznon.

Folytathatnám még a sort, de azt gondolom, a kiállítás anyagában minden miskolci kiállításlátogató meg fogja találni a maga képét, a legkedvesebb, legismertebb személyt az íróntól a tánctanárnőig, a lelkész uraktól a magisztrátus képviselőiig.

Jánosné, Szepessy Sarolta menyasszonyi arcképe 1870 körül o. v. 58x62 cm, – Férfiarckép, 1870 körül o. v. 52x43 cm. Herman Ottó Múzeum Képzőművészeti Gyűjtemény.

¹⁷ 9. jegyzetben i. m. 49. sz. *Halász-Hradil Rezső*: Lévay József, 1912. O. v. 80,5x96 cm. Herman Ottó Múzeum Képzőművészeti Gyűjtemény.

¹⁸ 9. jegyzetben i. m. 69. sz. Karlovszky Bertalan: Szemere Attila 1900 körül o. v. 28x60 cm. Herman Ottó Múzeum Képzőművészeti Gyűjtemény.

¹⁹ 9. jegyzetben i. m. 70. sz. Vesztróczy Manó: Balogh Bertalan, 1912. o. v. 70x70 cm. Miskolci Galéria.